

MARIJA STANONIK

ETNOLOG IN DOMAČI KRAJ

Z Oddelka za etnologijo na Filozofski fakulteti in Slovenskega etnološkega društva je leta 1987 – po izidu knjige *Promet na Žirovskem* – prišlo vabilo, da bi kaj spregovorila na temo: *E t n o l o g i n d o m a č i k r a j*.¹ Vabilo sem razumela kot izziv, da bi premislila prednosti in pasti svojega terenskega dela v okolju, kamor se človek rad vrača kot ptica v svoje gnezdo. Zbrala sem že nekaj gradiva, zaznamovala nekaj misli, a pri tem je ostalo. Da izpolnim obljubo, se je pokazala hvaležna priložnost tokrat, ko se je Miha Naglič, ambasador žirovske kulture, obrnil name, naj kaj napišem za *Glas*. Vprašanje, če je storil prav? Sem (še) Žirovka? Le polovico od Prešernovih dni lepše polovice – naj se poklonim Pevcu na današnji (Prešernov dan 1991) dan vsaj tako – mi je bilo dano preživeti v domačem kraju, a vendar čutim, da še vedno živim od njegovih sokov. V šali (si) kdaj rečem: *v Žireh sem Ljubljanka* – spet po Prešernovem zgledu² – *v Ljubljani Žirovka*. To otožno spoznanje se je nekoč porodilo v aforizmu: *pot je moj dom*.

V pričakovanju tukajšnjega članka me je poklical urednik Žirovskega občasnika s šaljivim nagovorom: »*Domači kraj te kliče*.« Zdrznila sem se in v luči pravkar povedanega nadaljevala igro: »*Kateri, Žiri ali Ljubljana?!*«

I

Leta hitijo, spomini bledijo

Pred tridesetimi leti je Pionirski list v okviru 2. jugoslovanskih pionirskih iger razpisal tekmovanje za spis z naslovom: *Moj kraj včeraj, danes in jutri*. Téma je tako vznemirila neko žirovsko deklico, da je morala nekaj ukreniti. Tuhtala je o žirovskem čipkarstvu, čevljarstvu, kmetijstvu, ki je takrat hudo trpelo. Pred očmi ji je umirala domačija po mamini strani. Vse skupaj je oblikovala v sestavek in ga poslala na uredništvo Pionirskega lista mimo šolske pionirske organizacije in »slovke«, kot bi danes dejali žirovski šolarji; z malce strahu sicer, koliko napak je zato ostalo v pisanju, toda želja predstaviti svoj kraj, ljubezen do njega ali kaj je bila večja od bojzani pred rdečim svinčnikom. V deklčinem ravnanju se kaže tudi njena nezaupljivost in plašnost na eni strani, a vendar tudi določeno sledenje nekemu notranjemu klicu. Tedaj je bila njena najljubša sintagma: *neutešeno hrepenenje*.

Kako je bila presenečena in osupla, ko je prebrala, da je dobila eno od nagrad, in tedaj je bilo njeno ime prvič natisnato.³ Še bolj je bila v zadregi, ko ji je tedanja razredničarka nekega dne v času glavnega odmora kar na hodniku izročila droben zavitek, saj ji je bilo zdaj jasno, da dogodek ni ostal popolnoma prikrit. Vendar nikoli ni prišlo do besede o tem. Nalivno pero je shranila in nato ji je vsa štiri leta zvesto služilo na Ekonomski srednji šoli v Kranju. Zdaj ga ima samo še za spomin.

Nato se je zaposlila v Alpini v Žireh. Kako je prišla do Loških razgledov, ki so izšli tisto leto, se ne spominja več. A njihovo vsebina jo je tako navdušila, da je pisala na njihovo uredništvo: *Se smem tudi jaz včlaniti v vaše – Muzejsko društvo Škofja Loka? Zelo me zanimajo zgodovina, zemljepis, slovenščina, umetnost in bi kar koli od tega silno rada študirala, ko bi mi možnosti dopuščale.*⁴ Drugo pismo se je glasilo: *»Veselim se že skorajšnjega prejema letošnje številke Loških razgledov. (...) Rada bi bila z Muzejskim društvom tesneje povezana. Morda bi mogla in smela kaj napisati v Loške razglede.«*⁵ Na prvo pismo je odgovoril Andrej Pavlovec, ravnatelj Loškega muzeja: *»Vaše pismo nas je izredno razveselilo, posebno še, ker danes nismo navajeni prejemati podobnih od mladih ljudi. Z veseljem vas sprejemamo v naše društvo in dovolite, da navedem iz pravil društva nekaj dolžnosti in pravic članov. (...) Vpisali smo Vas v kartoteko članov in v kartoteko stalnih naročnikov Loških razgledov. Upamo, da smo Vam ustregli in da se nismo prenaaglili.«*⁶ Na drugo pismo Pavlovec odgovarja: *»Loški razglede sprejemajo vse prispevke, ki pa morajo biti seveda kvalitetni, za kar je pristojen uredniški odbor. Ta izbira izmed člankov, kateri je primeren ravni naše publikacije. Lepo Vas prosim, da nam sporočite, iz katerega področja bi bil Vaš prispevek (zgodovina, etnografija, gospodarstvo).«*⁷ S pojmom »etnografija« (= danes etnologija) se je osebno tedaj srečala prvič, a na vprašanje se je glasil kratek odgovor: *»Moje pisanje bi skušalo biti leposlovno.«*⁸ To dopisovanje je prišlo celo v poročilo takratnega tajnika Muzejskega društva dr. Branka Berčiča, ki pravi: *»Izmed redkejših pismenih stikov z društvenimi člani naj navedemo pisma z živim zanimanjem za društveno in muzejsko delo članice...«*⁹ In pri tem je ostalo. Z leposlovjem za Loške razglede ni bilo nič. Njegova semena so kalila nekje drugje. A to je že čisto druga zgodba.

Želja za razširitev vednosti o domačem kraju se je porodila tudi ob branju knjige Slovenska umetnost, ki jo je napisal umetnostni zgodovinar Emilijan Cevc in je leta 1966 izšla pri Prešernovi družbi. Avtor je prijazno odgovoril na vprašanje, kaj in koliko pomenijo z umetnostnozgodovinskega vidika cerkve v Žireh in okolici.¹⁰

O da bi mi bilo dano iti v šolo spet, v Ljubljano

Zgodilo se je, kar je tedaj komaj upala upati. Pri pregledovanju gradiva za sprejemne izpite na fakulteto (ker ni imela gimnazije) je odkrila, da je treba preštudirati snov iz zemljepisa in zgodovine, in verjela je, da bo tudi ubila dve muhi na en mah. Saj je že omenjeno, da sta jo veselila ta dva predmeta. No, kmalu je ugotovila, da je etnologija pač nekaj tretjega. Poleg je bil tudi Speransov Razvoj slovenskega narodnega vprašanja in z veliko skrbnostjo se ga je lotila, saj jo je prav vprašanje obstoja naroda zelo zaposlovalo in strašno jo je mučila razbitost slovenskega, zato je svoje poslanstvo videla v delu za slovenske izseljence ali zamejce.¹¹ Sklepna izvajanja v omenjeni knjigi so jo begala, a to je pripisovala svojemu neznanju, na nesprejemljive poante ni bilo misliti.

Za prvo študijsko pisano obveznost na etnologiji je bilo izbrano čipkarstvo v Žireh. Dotlej so vsake zimske počitnice minile v pridnem klekljanju, ta proseminarska naloga je bila z njim povezana zgolj nekako sublimirano – v zbiranju gradiva o njem. Hkrati je bilo to tudi neke vrste slovo od mladosti.

Oglašala se je slaba vest, da nič ne stori za Loške razglede. Zato je žirovska študentka poiskala v Ljubljani tedanjega urednika prof. Franceta Planino z drznim vprašanjem, ali ne bi naloga o čipkarstvu prišla v poštev za objavo v njih? Še vedno hrani blagega urednika njene prve strokovne objave v najlepšem spominu.

Dobrohotno ji je dal vstopiti v svoje meščansko stanovanje v Kidričevi 5, jo vsakokrat pogostil s toplim čajem in piškoti in se ji prijateljsko posvetil. V teh pogovorih je prišla na dan tudi ideja, ali bi ne bilo primerno, da bi tudi v Žireh imeli podružnico Muzejskega društva. Žirovka je bila zavistna, da imajo tako kulturno ustanovo v Železnikih, kjer so bili tedaj zelo delavni, in ni ji bilo všeč, da je njen kraj tako zadaj. Že iz šolskih let, ko so se še ob reliefu učili o Poljanski in Selški dolini, ju je doživljala kot sestri, ki se med sabo tudi kosata.

Sad ljubljanskih pomenkov je bil sklep, da bi tudi v Žireh organizirali sestanek tistih domačinov, ki bi utegnili sodelovati v predvideni novoustanovljeni podružnici škofjeloškega Muzejskega društva. Ustrezno razpoloženje je skušal ustvariti članek v Delu, življenju leta 1969.¹² Rojstni dan današnjega Muzejskega društva v Žireh je 20. maj 1970, a je lani brez besede minila njegova dvajsetletnica. Na ustanovnem sestanku sem bila avtomatično zadolžena za zapisnik, saj so bili drugi navzoči sami gentlemani.¹³ Predsednik žirovskega pododbora tedanjega škofjeloškega Muzejskega društva je postal Alfonz Zajec in jeseni istega leta je že poročal o prvih rezultatih njegovega dela.¹⁴ Zato ni bilo težko pripisati mu tudi prizadevanje za začetek muzejskega gibanja v Žireh,¹⁵ saj je po zaslugi pododbora, ki ga je vodil, bila l. 1973, za tisočletico Škofje Loke, že odprta lokalna muzejska zbirka.¹⁶

Andrej Pavlovec, ravnatelj Loškega muzeja, je o njej zapisal: »Zbirka v Žireh je že nastanjena v stari šoli in je tako pod vodstvom pododbora Muzejskega društva. Po načrtu je treba izpeljati ureditev prostorov za zbirko čevljarstva in čipkarstva. (...) Je pa ena izmed redkih zbirk, ki ima za obe področji že napisane in natisnjene razprave, ki so temelj znanstveno postavljeni muzejski zbirki.«¹⁷ V letih 1971–1973 so Loški razgledi namreč prinašali med drugim tudi poglavja o žirovskem čevljarstvu. Delo je nastalo kot seminarska naloga na etnologiji; njegova notranja intencija je bila odolžiti se žirovskim čevljarjem na drugačen način (kakor je bilo prvotno predvideno) za štipendijo, ki jo je bila avtorica naloge prejemale v srednješolskih letih iz njihove tovarne.

Žal je delo Muzejskega društva zadnja leta v Žireh precej zastalo. Zato je l. 1987 prejelo javno pobudo za razširitev muzejske dejavnosti, ki bi bila vseslovenskega pomena. Zakaj se zbirka ne bi velikopotezno preoblikovala v muzej *»obutve na Slovenskem in morda tudi v svetu«*.¹⁸ Predlog je doživel odmev celó v Naših razgledih, ko je bilo vprašanje v zvezi z njimi postavljeno predsedniku Skupnosti muzejev Slovenije¹⁹ in se mu je odzval tudi dr. Angelos Baš, slovenski etnolog, čigar poklicna specializacija je prav noša, katere del je pač tudi obutev. Takole je zapisal:

»Na začetku bi bila lahko le muzejska zbirka, ne muzej. Muzeji imajo večje prostore, svojo upravo in strokovno osebje, restavratorsko delavnico itn. Kaj takega v Žireh spóčetka ni uresničljivo, to je mogoče doseči s postopnimi in številnimi uspehi. Žirovska muzejska zbirka obutve na Slovenskem pa je uresničljiva že v doglednem času. Poleg urejenega denarnega vprašanja bi bil za začetek potreben muzealec, ki bi biral in raziskoval gradivo. Glede na veliko zanimanje Žirovcev za svojo zgodovino bi imel ta muzealec zelo hvaležno delo. Ne bi mu manjkalo sodelavcev, medtem ko je razvoj obutve v Žireh (če odštejemo dosedanje raziskave mag. Marije Stanonik) in drugod na Slovenskem prav malo znan, tako da bi s svojimi prizadevanji oral ledino. Razvoja obutve na Slovenskem ne kaže v naših muzejih obravnavati v več krajih. Nemara bi za tak načrt prihajal v poštev tudi še Tržič. Toda pobuda za ustanovitev muzejske zbirke obutve na Slovenskem je prišla iz Žirov, tu se je tudi že začelo zadevno raziskovanje, prav tako se zdi celotno kulturno ozračje v Žireh tvornejše kot v Tržiču. Mag. Stanonikova je

*sprožila izvirmo in v naši in tuji muzeologiji izredno dobrodošlo pobudo. Naj to pobudo še dopolnim: ustanovila naj bi se muzejska zbirka ne le v obutvi, temveč naj bi bilo v njenem okviru tudi gradivo o ljudeh, ki so obutev izdelovali. Če bodo Žirovci pobudo sprejeli in udejanili, bodo oblikovali muzejsko zbirko, kakršne ni doslej v vsej bližnji Srednji Evropi.*²⁰

A kaj, ko je ostalo le pri tem. Še celó hujše. Idejo je začel izvajati Zavod za kulturo in izobraževanje v Trziču, ne da bi pošteno povedal, od kod je prišla pobuda zanj. Zato se njena avtorica ni mogla strinjati s polovično informacijo,²¹ ki so je bile v tej zvezi deležne slovenske tovarne obutve, in je protestirala.²² Tako je prišlo do, ne sicer javne, polemike.²³

Upati je, da ta retrospektiva dovolj nazorno odkriva motivacije, ki so bile podlaga za posamezne odločitve in pobude. Seveda gre v njih po začetnem sledenju notranjemu glasu za strokovno izhodišče. Prepletanje doživljajskega in dokumentarnega v najbolj nedolžni obliki morda dokazuje naslednji primer. Moralo je biti leta 1955 jeseni ali spomladi leta 1956, ko so se učenci žirovske, tedaj še ljudske, šole odpravili na izlet v bolnico Franjo z navadnimi lojtrskimi vozovi. Koliko jih je bilo, se ne spominjam več. Vem le, da je bila vožnja sama, vsaj za punčko iz 2. razreda, izredno doživetje, saj je tedanje vožnje z avtobusom spremljalo obvezno bruhanje. Še večji vtis je napravila nanjo skupina lesenih hišic, stisnjenih v tesni dolinici, in ubožna zdravniška oprema. Premagala je sramežljivost in zaprosila sošolko iz premožne hiše, naj ji posodi petnajst dinarjev, če bi kupila brošurico z naslovom SVPB »Franja«. Kako močan vtis je napravil nanjo ta izlet, kaže dejstvo, da se je že v 8. razredu pri likovnem pouku odločila napraviti iz slame prav bolnico Franjo. Da je s tem odreagirala svojo tiho željo po študiju medicine, ji je bilo tedaj že jasno; njo samo pa preseneča še danes, da je čutila

Nekdanji most čez Soro v Žireh s kapelico sv. Janeza Nepomuka. Ob ograji duhovnika, kaplan v Žireh Šinkovec in Viktorijan Demšar (1904–1992), žirovski rojak. Slikano med leti 1929–1932

potrebo že tisti čas dogodek dokumentirati. Na notranji strani prednje platnice brošurice so namreč s svinčnikom narisane tri črte, očitno v zavedanju otroške nebojlenosti, in nanje je obiskovalka znamenite partizanske bolnice zapisala: S..... M..... II. a r. V 2. razredu ko smo šli na izlet v Cierkno. Res manjka vejica in v imenu kraja je zaslutiti zadrego zaradi narečne izgovorjave kraja z diftongom. A spomin ostaja... In dokument nanj je prepričljiv.

Poznejšega datuma je vzgojni vidik početja: *da bi znali prisluhniti bogastvu vsakdanjega življenja v njegovih raznoterih oblikah*²⁴ – tudi v arhitekturi kozolca na primer. Ste že kdaj pomislili, koliko njegovih variant je eden poleg drugega v našem kraju? In vrtne ograje: koliko domiselnosti in spetosti z okoljem, kjer jih niso nadomestile tovarniške, je opaziti v njihovi rustikalnosti.

Žirovcem pa polagam na srce in dušo še eno željo: da bi bila na primernem kraju častno zapisana imena, kakor so Martin Naglič, Jernej Lenček, Lovrenc Oblak, Josip Vidmar, Valentin Poljanšek, Anton Jobst, Janez Sedej, Viktorijan Demšar in morda še kdo, ki so tako ali drugače zaslužni za Žiri ali širše za slovensko kulturo. Kajti: *»Le kraj in njegovi ljudje, ki se dovolj zavedajo pomena svojih velikih mož in svoje kulturne dediščine ter njene vloge pri oblikovanju kulturne podobe kraja, prispevajo svoj delež v kulturno podobo naroda.«*²⁵

II

Domač teren

Utemeljitelj sodobne umetnostne zgodovine, dr. France Stele, »svetovno razgledani profesor« (mimogrede: mož je rotil, naj se stara žirovska cerkev ne podere, a jo je v slutnji, da zaman trka na kulturno vest, skušal čim bolj podrobno dokumentirati, kar je utemeljil z besedami: *»Stara župna cerkev visi med življenjem in smrtjo, zato sem se odločil orisati njeno individualnost. (...) Jaz sem se pred nekaj meseci potrudil preiskati to cerkev z ozirom na njene vrednote; našel sem jih res in sicer v nenavadni množini, skušam vam jih pa dopovedati ne z besedo, ker ta tega ne zmore, ampak s fotografičnimi slikami.«* (...)) Predstavitev končuje z besedami: *»S temi slikami sem hotel pokazati, da vrednost spomenikov ne obstoja samo v dragocenosti materiala, umetniški ali rokodelski dovršenosti, ampak da so še druge vrednote, ki so pogosto kot v tem slučaju, popolnoma ekvivalentne materialnim ali umetniškim in jih v obilni meri nadomeščajo: razpoloženske namreč, za katere je spomenik samo podlaga, na kateri jih oživi v našem slučaju svetloba, njihov subjekt pa je naše čustvo, ki se jih neposredno zave in je tudi njihov nositelj.«*²⁶

Ta mož torej je kot abiturient gimnazije v Kranju svojim sošolcem pripravil *»predavanje o narodopisnem zbirateljskem delu«*²⁷ in v njem jim nenavadno zrelo svetuje, naj se raje, kot da bi kovali slabe verze, lotijo zapisovanja etnološkega gradiva, in to kar najbolj temeljito, vendar pa na prostoru, ki ga je mogoče obvladovati, najbolje v domači vasi, in to *»vse od kraja«*.²⁸ To ne pomeni, da brez premisleka, saj avtor navaja tudi svoj koncept, prevzet od Kaindla s posredovanjem Josipa Westra, kaj mu pomeni predmet današnje etnologije.²⁹

Podobno ravna Joža Glonar, ko ocenjuje knjigo Manuel de folklore Pierra Saintyvesa,³⁰ po katerem povzema, kar mu je pri francoskem avtorju najbližje. Verjetno se tedaj v slovenski strokovni literaturi prvič pojavi delitev predmeta

Kapelica nasproti stare cerkve v Žireh, leta 1970. Foto: Marija Stanonik

etnologije na troje plasti, ki jim danes pravimo materialna, socialna in duhovna kultura.³¹ Po metodični plati pa poudarja: *vedno je za pravilno zbiranje gradiva potrebno dvoje – poleg opazovanja tudi direktno izpraševanje (in poslušanje).*³² *Najlažje opravlja tako delo domačin ali vsaj človek, ki je tako dolgo živel v onem okolju, da ga imajo tako rekoč že za »svojega«.* Vsekakor je potrebno, da si vsak raziskovalec izbere teren, ki je zanj najprimernejši, in naj bo čim manjši, da se lahko vsestransko intenzivno obdela.³³ Glonar tudi svetuje, kako ravnati z informatorji; ljubezen, spoštovanje, obzirnost, dober spomin in bistro opazovanje so nadvse zaželene lastnosti etnologa. *»Poleg znanstvene priprave mora imeti tudi precejšnjo mero psihološke spretnosti in življenjske okretnosti.«*³⁴

Veriga podobnih priporočil sega vse v naš čas. Na pogovoru o problematiki kompleksnih krajevnih študij se je Zorica Rajković zavzela za raziskovanje enega samega kraja, kjer se prepletajo tako problemska kot tematska izhodišča.³⁵ Naštete ugotovitve je bolj ali manj uspešno upošteval tudi projekt topografskih raziskav v okviru Etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja na katedri za etnologijo v Ljubljani pod vodstvom Slavka Kremenška.³⁶

Omenjenim avtorjem se pridružuje Marija Makarovič z dokazovanjem, da je neposredno opazovanje z udeležbo kot eno od metod etnološkega raziskovanja zelo dobrodošlo etnologiji.³⁷ Odlična terenska delavka je tudi sama največ prakticirala to metodo, ki po njenem spoznanju imenitno odpravlja pomanjkljivosti intervjuja in anketiranja. Prednosti »stacionarne metode« vidi v možnosti, da se raziskovalec čim bolj sproščeno vključi v okolje, ki ga raziskuje, in naveže z njim čim pristnejše stike. To mu omogoča priti do podatkov, do katerih se najbrž nikdar ne bi dokopal, če bi ravnal v slogu »veni, vidi, vici«. Ankete in intervjuji dajejo le vsebinski okvir, opazovanje z udeležbo pa tudi vsebinsko globino.³⁸ S svojimi terenskimi izkušnjami³⁹ avtorica prepričljivo dokazuje smiselnost več raziskovalnih tehnik, da bi bil življenjski stil obravnavane skupine prebivalcev kar najbolje predstavljen. Maka-

rovičeva opozarja na enostranskost takšnih socioloških in v zadnjem času tudi etnoloških preučevanj, ki temeljijo pretežno na merljivih podatkih, pridobljenih z bolj ali manj kvalitetno sestavljenimi anketami. Prav bivalna metoda⁴⁰ sredi kmečkega okolja jo je napeljala k razmišljanju o resničnem pomenu, vlogi in vrednosti takšnih podatkov, še posebej, kadar gre za pojave nematerialne narave. Z Alexisom Carrelom je prepričana: »Pri ljudeh so nemerljive stvari važnejše ali vsaj enako važne kot merljive. Zato moramo različne pojave opazovati in vrednotiti z več zornih kotov.«⁴¹

Navedeni napotki že samo po sebi odkrivajo, v čem je prednost etnologa, kadar se loti raziskav v domačem kraju: poznavanje terena, seznanjenost z njegovimi prebivalci. Tudi navodilu, da je treba čim natančneje poznati njihov jezik in korenine razmer, ki so privedle do današnjega stanja,⁴² je zadoščeno. Skratka, glede gibanja na terenu ima etnolog domačin prav gotovo lažji položaj kakor njegov kolega, ki prihaja v kraj po službeni dolžnosti.

Zanka, v katero pa se utegne ujeti, je, da prav zaradi domačnosti terena ne opazi stvari, ki jih vidi opazovalec »od zunaj«, ker je preveč v njih. Poraja se pač vprašanje distance. Druga nevarnost obstaja v načinu zbiranja gradiva. Glonar opozarja: »Tako raziskovanje mora biti v neki meri celo naivno: brez predsodkov in vnaprej konstruiranih tez in idej, ki bi človeka samo zavedle na krivo pot.«⁴³ Če predsodki lahko obremenjujejo oddaljenega raziskovalca po eni strani, lahko domačega z druge strani. In tretja past je v načinu oblikovanja. Je pač razloček med pospominjanjem in strokovno zastavljenim spisom.

Jasnejše so stvari glede na metodiko dela: nekatere probleme je mogoče obdelati s pomočjo nadarjenih posameznikov, druge vzorčno, tretje statistično in le redke monografsko.⁴⁴

Skupnost in posameznik

Vprašanje je v družboslovnih raziskavah nadvse pomembno. Gre za razmerje splošnega in posebnega, za statistiko in povprečja, s katerimi posamezne raziskave z rezultati anket – pač številčnim vrednotenjem, brišejo tiste odtene in tone, ki jih zaznavajo le precizni instrumenti človekovega duhá. Od etnologov se je tega vprašanja skrbno lotil Zmago Šmitek.⁴⁵ Njegov pregleden oris se opredeljuje do vrste avtorjev, ki so že razmišljali o navedenem vprašanju. Po Richardu Weissu je katerikoli posameznik pomemben in zanimanja vreden predmet etnološkega raziskovanja. V času Franza Boasa je posameznik nastopal kot izbran »tipičen« primer življenjskega načina določene družbene skupine v določenem času. Pri tem gledanju je nevarno, da prevečkrat zanemarja medsebojni stik posameznika in družbene skupine. Prav tako je kočljiva metoda avtobiografije, ker po mnenju ameriških antropologov tedaj posameznik predstavlja komaj kaj več kot sebe. Strukturalizem pa sprejema očitke, da v človeku ne vidi »svobodnega duha«, ki odgovarja za svoje odločitve, ampak kot lutko, ki reagira na program tako imenovanih »struktur«. Za Šmitka je v tej zvezi najbolj obetaven marksističen pristop; po njegovem gledanju da posameznik ni nujno suženj svojega družbenega in kulturnega okolja, ampak svobodno bitje, sposobno lastne presoje in ustvarjanja. Seveda pa nikdar ni popolnoma ločeno od družbe in kulture. Skupina je več kot le seštevek njenih članov – posameznikov, a do njenega poznavanja je mogoče le prek spoznanja posameznikov. A tudi posameznika ne moremo prav opredeliti, dokler ga ne postavimo v družbeni kontekst. Sigurd Erixon ugotavlja, da je ljudskemu življenju

Sosed na obisku, marec 1978. Foto: Marija Stanonik

mogoče slediti s pomočjo kombiniranega in primerjalnega raziskovanja kulture, družbe in posameznika. Po Clydeu Kluckhohnu mora družboslovec poznati ne le predmet raziskovanja, temveč prav toliko oči, ki ta predmet vidijo, torej človeka, ki o stvareh poroča.⁴⁶ Na koncu Šmitek kritično premotri slovensko etnologijo, da je bila do navedenih vprašanj čisto premalo pozorna. Sklepanje z enega ali nekaj naključnih posameznikov na celotno skupino krsti za naivni realizem. Češ, kaj pomeni podatek, da so v *x* vasi imeli take in take šege, se hranili tako ali drugače, če ni jasno, za katero skupino to velja: revne, bogate, stare, mlade. Skratka, kaj nam povejo podatki o kulturnih sestavinah, če ničesar ne vemo o njih nosilcih? Zato je nujno, da natančno spoznamo vsakega informatorja in tudi vsako osebo, o kateri informator pripoveduje. Šele tedaj bomo informacije lahko resnično preverjali z medsebojno primerjavo in odkrili vzroke njihove subjektivne obarvanosti. Po njegovem mnenju doslej zbrane maloštevilne biografije ljudskih pevcev, godcev in pravljicarjev le delno odgovarjajo na vrsto vprašanj o odnosu teh posameznikov do njihove kulture, družbenega okolja sploh. Zato se zavzema za načrtno zbiranje življenjepisov tudi ostalih družbenih skupin.⁴⁷

Če na podlagi tukajšnjih izsledkov testiramo položaj etnologa v domačem kraju, je treba priznati, da mu je prav gotovo lažje kot tistemu, ki se na kraj raziskovanja šele privaja. Četudi je domačin morda še odseljen, še lep čas potem duševno obvladuje skupnost, iz katere je izšel, polagoma pa se ji seveda vedno bolj odtuja. Vendar je prav opozoriti tudi na dejstvo, da tudi različne teme ali problemi z različno stopnjo vključujejo nujnost upoštevanja razmerij med posameznikom in skupnostjo. Kjer gre za stvarna dejstva, kot na primer v materialni kulturi, opis pojava samega na sebi veliko bolj zadošča kakor ob pojavih socialne in duhovne kulture, kjer je v ospredju človek brez posredovanja svojih predmetnih produktov. So tudi teme, ki so veliko lažje monografsko obvladljive kot druge, četudi gre zgolj za domači kraj: noša čevljarjev na primer od noše celotnega prebivalstva v kraju ali določena obrt od stavbne kulture posameznega kraja itd. Da ne omenjamo možnosti, da raziskovalec lahko podleže posameznemu informatorju, skupini, nazoru, modnemu trendu. Idealno bi bilo, da bi bil, kakor jeziček na tehtnici, razrešen vsake subjektivnosti. A to je le pobožna želja, ki ji zaman skuša uiti raziskovalec po službeni dolžnosti, kaj šele tisti, ki bi se zapisal kraju svojega otroštva.

Objektivnost – subjektivnost

Etos znanosti o družbi je iskanje »objektivne« resnice, zato je temeljno metodološko vprašanje pri preučevanju družbe: »kaj je to objektivnost«; kako jo

doseči ali se ji vsaj približati ob poskusih, da bi ugotovili vzročna razmerja med dejstvi. Gunnar Myrdal z rahlo ironijo sprašuje, kako se izogniti predsodkom, ki slonijo:

a) *na dediščini prejšnjih razprav na nekem področju in izhajajo iz normativnih in teleoloških pojmov preteklih generacij...*;

b) *na vplivu celotnega kulturnega, družbenega, ekonomskega, političnega okolja, ki v njej raziskovalec živi, dela, služi za kruh in položaj;*

c) *lastni osebnosti, ki so jo izoblikovali tradicija, okolje, lastna individualna zgodovina, konstitucija, nagnjenja.*

Premalo se zavedamo, da smo pri »iskanju resnice« podvrženi omenjenim trem dejavnikom: tradiciji obravnave predmeta, svojemu okolju in lastni osebnosti. Poleg tega obstaja še iracionalni tabu, da sploh ne obravnavamo okolnosti, da se tega ne zavedamo. Vara se torej, kdor misli, da je v družboslovnih raziskavah mogoča popolna objektivnost, je srž Myrdalovega pisanja.⁴⁸ Po njegovem objektivnosti ni mogoče doseči niti s suhoparnim navajanjem dejstev ali z »nevtralnimi« besediščem. Z neosebni pisanjem se avtorji izogonejo subjektivnosti le na videz, saj hkrati ne morejo uiti izbiri podatkov in njihovi ureditvi. Oboje pa je storjeno na podlagi določene vrednostne lestvice, naj avtor to prizna ali ne, se tega zaveda ali ne. Kako torej priti do objektivnosti? Po besedah G. Myrdala le tako, da svoja izhodišča osvetlimo v najbolj žarki luči. Tako lahko vsak, ki trdi da je raziskava zastavljena napačno, le-to zasnuje po drugačnih kriterijih.⁴⁹ Ali kakor pravi Angelos Baš: *»Neko delo lahko velja kot znanstveno samo tedaj, če ga lahko tudi drugi raziskovalec, ki se ukvarja z isto temo, zmerom znova pregleda oz. ugotovi poti, po katerih so nastali izsledki.«*⁵⁰

Myrdal dodaja, da je pristranosti lažje odkriti, ko je od navajanja rezultatov preteklo nekaj časa in se spremenijo nekatere razmere. Moti se namreč tisti znanstvenik, ki misli, da je imun pred oportunizmom in se ne nagiba k sklepom, ki se ujemajo s predsodki družbe kot take. Družbeno ozračje ima odločilno vlogo pri izbiri raziskovalnega področja, a prav tako v izbiri prijemov, pojmov, skratka teoretičnih modelov, po katerih urejamo svoja opažanja in predstavljamo rezultate raziskav.⁵¹ Dokazov za takšno ravnanje je na naših tleh dovolj, ko pomislimo na prikazovanje 2. svetovne vojne.

Myrdal poudarja, da se ni mogoče izmakniti pristranostim niti z zvestobo dejstvom ali da izboljšujemo metode statističnih študij. Kaos vseh mogočih podatkov se ne organizira v sistem sam od sebe, ampak z določenim vidikom, ki vključuje vrednotenje. Če jih raziskovalec izrecno ne opredeli, odpira možnost za pristranost. Tudi evfemistično izražanje, ko ne rečemo *bobu bob in popu pop*, prikriva resnico, češ da je itak razvidna iz narave stvari. Tako se pač prilagajamo obnašanju v vsakdanjem življenju kot zasebniki ali odgovorni državljani, da bi imeli s svojim okoljem čim manj sporov, in ta vzorec prenašamo, prejkone tudi nezavedno, v strokovno družboslovno pisanje. Toda *»kadar ostanejo navedene vrednostne premise skrite in večidel nejasne, vsebujejo predloženi izsledki logične napake.«*⁵²

Prizadevanje tistih družboslovnih strokovnjakov, ki se v svojih preučevanjih izogibajo términom, ki vsebujejo vrednostno sodbo, in jih nadomeščajo s takšnimi, ki nimajo očitnih zvez z vrednotenjem, Myrdal imenuje terminološki eskapizem. Avtor poudarja, kako so bili zaman vsi napor, ki so skušali odmisлити vsakršno vrednotenje od začetka do konca raziskave; povzročili so le miselno zmedo. Strinja se, da je uporaba algebraičnih formul koristna za shematičen prikaz zapletenih družbenih odnosov, vendar je ob njih očitno tudi izmikanje vrednotenjskim pojmom. *»Te vrste preišljena terminologija pomeni preišljen poskus, da bi objek-*

*tivirali nekaj, kar ni in sploh ne more biti objektivno.*⁵² Skratka, Myrdal zastopa stališče, da ni nič narobe z vrednostno obarvanimi pojmi, če so ti jasno določeni v smislu izrecno podanih vrednostnih predpostavk. Če pa niso tako definirani, je implicirano vrednotenje prikrito ter odpira vrata nejasnosti in predsodkom. Izbrane predpostavke morajo biti: 1. očitne, javne in ne le prikrite, ker dopuščajo zgolj domneve; 2. specifične in konkretne toliko kot to zahteva predmet obdelave; 3. skrbno pretehtane, ker niso vnaprej samoumevne in splošno veljavne, saj temeljijo na dejstvih ali naravi stvari; med seboj se ne smejo izključevati, ampak morajo ustvarjati konsistenten sistem; 4. iz vsega tega sledi, da vrednostni kriteriji ne morejo biti vnaprej neodvisni niti od sredstev niti od cilja raziskovalnega predmeta.

Avtor zagotavlja, da vrednotenja ni moč presojati po kriterijih resničnosti in dokočnosti, ampak je to subjektivna kategorija, zato je ob njih treba računati na relativizem vrednot, toda to ne pomeni kot da pristaja na moralni nihilizem. Nobena družbena veda po njegovem ne more veljati za amoralno ali apolitično. Nobena ne more biti nevtralna ali preprosto »faktična« ali objektivna v tradicionalnem pomenu teh terminov. Prepričan je, da bo družboslovno raziskovanje bolj

Kostanj pri Balčku, maj 1986. Foto: Marija Stanonik

služilo intelektualni in moralni katarzi družbe, kadar bo opustilo zmoto, da mora ugotavljati relevantna in pomembna dejstva in celo sklepe za praktično izvajanje, ne da bi odkrito podalo svoje vrednostne premise.

Subjektivnosti svojega početja torej ne uide noben družboslovni raziskovalec, kako bi se je moral rešiti etnolog na domačih tleh. Največ stori zase in za stroko, če se tega zave in sprejme nase. Subjektivnost je morda odkriti v izbiri tém, a še prej v stilu pisanja in izpostavljanju lastne osebe znotraj obravnavane skupine. Po drugi strani pa obstaja prednost etnologa domačina v tem, da sme in more pri takem podajanju uporabiti besedišče, besedne zveze, skratka vrsto lastnosti krajev-

nega govora, ki nikjer drugje nima takšne priložnosti, da pride do javne veljave. Tak pristop pomembno bogati duhovno podobo posamezne sestavine v raziskovanem kraju in je dvopomenski. Za predstavljanje skupino velja kot kriterij objektivnosti, pišočega pa vendar razkriva v njegovi subjektivnosti. Drugače pa: kaj bi si tajili, vsako človeško delo je omejeno. Ko si človek to prizna do dna, postane bolj uvideven do drugih in potrpežljiv tudi sam s seboj, kritike na svoj račun pa sprejema bolj dobrohotno. Naučiti se tega pa seveda ni prav lahko.

Preveč gradiva – premalo idej

Zbiranje gradiva morajo spremljati jasno opredeljena hotenja, zavestno zarisane znanstvene naloge in vsestransko utemeljeni cilji znanstvene raziskave. Njihova utemeljitev je stvar splošnometodoloških načel, ki imajo prav tako svoj odločilen vpliv pri opredelitvi predmeta. Pomen in teža posameznih vrst virov, bodisi terenskega ali »tipično«⁵⁴ historigrafskega značaja sta odvisna od vsakokratnega znanstvenega problema, ki se mu raziskovalec trenutno posveča. Res pa je, da je pri preučevanju sodobnih ali polpreteklih etnoloških problemov terensko gradivo, tj. predvsem opazovanje živega ljudskega življenja neprecenljivega pomena in se ga večinoma ne da zamenjati z nobenim drugim v primeri z njim vsekakor sekundarnim gradivom. Vendar je pri terenskem gradivu podčrtati njegovo dvojnost. Tudi kadar iščemo zgolj preostanke, prežitke preteklih kulturnih stanj, bi ne smeli pozabiti na njihov takšen ali drugačen pomen za sodobno življenje, in to ne samo s stališča osvetljevanja značaja prežitkov, ampak še bolj zaradi poglobitve znanstvene obravnave tistega živega in sodobnega ljudskega življenja, ki nam to gradivo daje.⁵⁴ Slavko Kremenšek je te svoje misli oblikoval čisto načelno, vendar je imel enako pred očmi slovensko etnologijo, kakor Zmago Šmitek. Njega moti, da njegova stroka daje tolikšno prednost zapisovanju gradiva in opisovanju, kvečjemu se strinja še s klasifikacijo, medtem ko naj bi bila teorija le teoretiziranje. Zato je kljub velikanski količini zbranega gradiva le malo formuliranih teorij ali vsaj hipotez znotraj stroke, kaj šele da bi prestopile njene okvire. A brez trdne teoretične podlage je vsako zbiranje podatkov nujno pomanjkljivo. Oko vidi in uho sliši le to, na kar se osredotoči; če ne vemo natančno, kaj iščemo, je velika možnost, da nam cela vrsta pomembnih podrobnosti uide.⁵⁶

Kar se gradiva tiče, se zna zgoditi, da postane tudi etnolog strasten in pohlepen, kakor junaki v pravljicah, ki se ne znajo ustaviti pri meri, ki jim je določena. In ko prestopijo mejo, je prepozno: sreča jim je ušla iz rok. Žirovska rojakinja samokritično priznava, da je kljub tej ugotovitvi, ki svari pred nezmerčnostjo, za gradivom, kadar se mudi v domačem kraju, stalno na preži. Malone vse, s čimer se tedaj srečuje, se ji spreminja v potencialni vir za razne obravnave, da se včasih bridko spomni »študenta s klanca«, ki se mu je vse spreminjalo v snov. Ta si neusmiljeno drži ogledalo pred seboj: »Najbolj nemaren, najbolj zavržen človek na svetu je novelist.«⁵⁷ Vse, kar doživlja, se mu spreminja v snov za njegove stvaritve. A vendar je, kakor da bi našla dragulj, kadar odkrije kaj novega, na primer besedo s prefinjenim razločevalnim pomenom: t r d i k a s t o. Dan je postal prazničen, ko sem jo prvič in ediniokrat slišala. Seveda je narejena po vzoru barvnih odtenkov: črnikasto, belkasto, rdečkasto. Naj gre za eno, eno samo besedo, je trud poplačan. O drugem delu naslovne sintagme v tukajšnji zvezi ni spodobno govoriti. Besedo prepuščam drugim.⁵⁸

Zgodovina spreminjanja hišnih števil in razmejevanja krajev, Žiri leta 1983. Foto: Marija Stanonik

Kaj torej reči ob koncu poskusa reflektirati delo etnologa v domačem kraju: kljub temu, da je motivacija za njegovo delo marsikdaj subjektivne narave, je zavezan h kar najbolj objektivnemu ravnanju, kolikor mu možnosti stroke to pač dopuščajo. Kadar v svoja prizadevanja vključuje tudi pedagoški vidik, je srečen, če doživi, da v zavesti krajanov kulturne sestavine, ki so bile dotlej brez veljave, dobivajo drugačno ceno. A dobro je, če se tudi zaveda, da se odseljenci iz domačega kraja obnašajo do le-tega bolj starokopitno kot tisti, ki ostajajo v njem, ker jih čustveno napaja samo tista in takšna njegova podoba, kakršno so odnesli s seboj, ko so ga zapustili.

O p o m b e

- ¹ Obvestilo z dne 18. marca 1988, za OE FF in SED podpisana Ingrid Slavec.
- ² V Povodnem možu ima Prešeren verz: *Od nekdanj lepe so Ljubljanke slovele*.
- ³ Moj domači kraj danes in jutri. Veliki nagradni natečaj. *Pionirski list*, 11. januar 1962.
- ⁴ Pismo, Žiri, 6. 4. 1967.
- ⁵ Pismo, Žiri, 14. 12. 1967.
- ⁶ Pismo: Muzejsko društvo Škofja Loka, 10. aprila 1967.
- ⁷ Pismo: Muzejsko društvo Škofja Loka, 15. 12. 1967.
- ⁸ Pismo, Žiri, 27. 12. 1967.
- ⁹ Občni zbor Muzejskega društva v Škofji Loki, *Loški razgledi*, Škofja Loka, 1968, 222.
- ¹⁰ Cevčevo pismo je objavljeno v Žirovskem občasniku 5/6, Žiri 1983, 8.
- ¹¹ Več o tem v zapisu: M. S., O Slovencih v Porabju, *Celovski zvon*, Celovec V/17. dec. 1987, 91–92.
- ¹² M. S., Razmišljanje o ustanovitvi podružnice škofjeloškega Muzejskega društva. *Delo – življenje*, glasilo tovarne Alpina Žiri, XI. letnik, št. 8, Žiri 15. nov. 1969, 13–14.
- ¹³ Prim. M. S., Muzejska zbirka v Žireh, *Loški razgledi* 21, 1974, 268–269.
- ¹⁴ Občni zbor Muzejskega društva v Škofji Loki, *Loški razgledi* 17, 1970, 292–293.

¹⁵ Pavle Blaznik, Ob štiridesetletnici Muzejskega društva v Škofji Loki, *Loški razgledi* 24, 1977, 21: »Na iniciativo Muzejskega društva v Škofji Loki in ob velikem razumevanju Alpine ter osebnem prizadevanju Alfonza Zajca je bil ustanovljen v Žireh pododbor, ki je bil vključen v loško pratično društvo, s katerim je vsa leta trdno povezan.« Takrat sva z dr. Blaznikom že delala oba v isti ustanovi, zato sem se mu odkrito potožila nad njegovo zmoto. Marsikdaj sem bila namreč že prej in tudi pozneje pohitela k njemu v Zgodovinski inštitut in lahko sem mu hvaležna tudi za spodbujanje k žirovskim temam, predvsem pa za zgled delovnega erosa, osebne pokončnosti in strokovne etike. Zagotovil mi je, da si bo prizadeval napako popraviti in sklepam, da je bilo to vzrok, da sem bila med tistimi, ki so ob 40-letnici Muzejskega društva Škofja Loka prejeli priznanja.

¹⁶ Pavle Blaznik, Otvoritev muzejske zbirke v Žireh, *Loški razgledi* 20, 1973, 315–317.

¹⁷ Občni zbor Muzejskega društva v Škofji Loki, *Loški razgledi* 19, 1973, 449.

¹⁸ M. S., Bodica ali potica za Muzejsko društvo Žiri, *Žirovski občasnik* 13, 1987, 157. – Naj izdam igračko v naslovu: b in d sta zveneča soglasnika (bodica): p in t, ki sta nezveneča soglasnika (potica).

¹⁹ Muzej, (črno) znamenje našega časa. O »Slovenianumu«, kulturnem barbarstvu, kazalnikih in dejanjih narodne identitete itn. govori ravnatelj Narodnega muzeja v Ljubljani Boris Gombač. *Naši razgledi*, 26. februarja 1988, 116.

²⁰ Angelos Baš, Za žirovsko muzejsko zbirko obutve na Slovenskem, *Žirovski občasnik* 14, 1988, 193.

²¹ Dokumentacija ki je bila priložena pismu, Tržič 31. 10. 1989.

²² Pismo: M. S., Ljubljana, 7. 2. 1990.

²³ Pismo Zvonka Pretnar, Tržič, 9. 2. 1990, št. 7/90 in pismo M. S. Ljubljana, 19. 2. 1990.

²⁴ Več o tem v uvodu knjige M. S., *Slovstvena folklorja v domačem okolju*, Ljubljana 1990.

²⁵ Jurij Rosa, V Šembidu ne pozabljamo na S. Premrla, *Družina* 40, 10. febr. 1991, 14.

²⁶ France Stele, Stara župna cerkev v Žireh, *Žirovski občasnik* 4, 1982, 106, 111. Ponatis.

²⁷ France Stele, Predavanje o narodopisnem zbirateljskem delu, *Traditiones* 14, 1985, 128–134.

²⁸ N. m., 131.

²⁹ N. m., 130.

³⁰ Glej *Časopis za zgodovino in narodopisje* 33, 1938, 120–124.

³¹ N. m., 122.

³² Glej op. 31.

³³ N. m., 122–123.

³⁴ Glej op. 31.

³⁵ Razprava o problematiki kompleksnih krajevnih študij, *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 20, 1980, št. 3, 122.

³⁶ »Kaj je pri razglabljanju o takih ali drugačnih družbenih razlikah, seveda tudi današnjih, bolj zgovorno kot mikroanaliza ti. vsakdanjega življenja posameznih družbenih skupin.« Slavko Kremenšek, Je današnja slovenska etnologija antifolkloristika, *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 17, 1977, št. 3, 30.

³⁷ Marija Makarovič, Neposredno opazovanje z udeležbo kot ena od metod etnološkega raziskovanja na terenu, *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 16, 1976, št. 3, 49–51.

³⁸ Glej op. 37, 51.

³⁹ Zelo plastično ilustrira statistično povprečje in dejansko življenje, pa naj gre za prirejo živali, pitje alkohola, sečnjo lesa, stopnjo znanja in razgledanosti, upoštevanje moralnih norm in vrednot. Prim. op. 40.

⁴⁰ Marija Makarovič, Poletna etnološka razmišljanja s Strojne na Koroškem, *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 18, 1978, št. 33, 57–58.

⁴¹ Glej op. 40, 58.

⁴² Glej op. 30, 122.

⁴³ Glej op. 30, 122.

⁴⁴ Prim. Olga Supek-Zupan, Od teorije do prakse i nazad, *Narodna umjetnost*, Zagreb, 1976, op. 2 na str. 58–59.

- ⁴⁵ Zmago Šmitek, Posameznik in skupina kot predmet etnološkega preučevanja, *Glasnik Slovenskega Etnološkega društva* 16, 1976, št. 3, 35–37.
- ⁴⁶ Glej op. 44, 36.
- ⁴⁷ Glej op. 45.
- ⁴⁸ Gunnar Myrdal, Objektivnost v družboslovnih raziskavah, *Teorija in praksa* 9, št. 3, 1972, 448–459.
- ⁴⁹ Glej op. 47, 454.
- ⁵⁰ Angelos Baš, Slovo od ljudskega življenja, *Slovenski etnograf* 25–26, 1972–73 (1974), 162.
- ⁵¹ Glej op. 48, 449–450.
- ⁵² Glej op. 48, 453–454.
- ⁵³ Glej op. 48, 455–457.
- ⁵⁴ »Dosedanja predstavitev problema vrednotenja in njihove vloge v družboslovju temelji na spoznanju, da vrednotenja ni moč – v nasprotju z verovanji – presojati po kriterijih resničnosti in dokončnosti. Vrednotenja so subjektivna dejstva.« Glej op. 48, 458.
- ⁵⁵ Slavko Kremenšek, Nekaj pripomb, *Glasnik Slovenskega etnografskega društva* 3, 1960/61, št. 2, 7.
- ⁵⁶ Zmago Šmitek, Nekaj pripomb k teoretičnim izzhodiščem slovenske etnologije, *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 16, 1976, št. 1, 1.
- ⁵⁷ Ivan Cankar, Črtice, *Izbrano delo* (Naša beseda), VII, Lj., 1968 161.
- ⁵⁸ Viktor Žakelj, Ob nekem dogodku, *Delo-življenje* 16, Žiri, dec. 1977, 16: »Mnogim se zdi, da so njeni etnološki zapisi premalo socialno kritični. Gotovo pa je, da bodo prav njeni zapisi dober temelj za sociološko, ekonomsko-politično študijo o dinamičnih zadnjih sedemdesetih letih naših Žirov. – Miha Naglič, *Žirovski občasnik* 13, 1987, 9: »To je le ena od številnih in nadvse dragocenih razprav in zapisov, v katerih obravnava materialno in duhovno kulturo našega kraja. Tako jo rešuje pred pozabo in hkrati ohranja kot vir navdiha pri snovanju take vrste prihodnjega razvoja, ki hoče ohraniti svojo žirovsko in (eo ipso) slovensko identiteto.« – Oba zapisa se nanašata na razpravo o žirovskem govoru v Slavistični reviji.

Zusammenfassung

DER ETHNOLOGE UND SEIN HEIMATORT

Den ersten Teil des vorliegenden Artikels bilden flüchtige Erinnerungen und Gefühlserregungen und Erlebnisse während der Kinderjahre, aus denen sich die persönliche Bedingtheit des Entschlusses der Autorin in ihren Lebensorientierungsjahren erahnen läßt, sich der Erforschung der slowenischen Kultur auch im weitesten Sinn dieses Wortes zu widmen, ausgehend eben aus ihrem Heimatort, Žiri.

Der zweite Teil des Artikels ist ganz fachlich konzipiert. Es handelt sich um die Frage, wie groß die Vorteile sind, jedoch auch welche Fallen dem Ethnologen gestellt sind, der als Gegenstand seiner Forschungen das heimische Terrain wählt, also jene Umwelt, die für ihn dieselbe Bedeutung hat, wie das Nest für den Vogel. In diesem Zusammenhang folgt der Schluß, daß beim Anknüpfen von Kontakten mit Informatoren der aus dem Ort stammende Ethnologe zweifellos in einer leichteren Lage ist, als sein Kollege, der in den Ort von Amts wegen kommt, daß jedoch andererseits die Gefahr besteht, daß eben infolge der Vertrautheit des Terrains und seiner Verstrickung damit der Einheimische manches nicht wahrnimmt, was der »von außen« gekommene Beobachter sieht. Der erstere entscheidet sich leichter, mit welcher Methodik er an die einzelnen Fragen herangehen soll, weil er eine klarere Übersicht über das Verhältnis zwischen dem Einzelnen und der Gemeinschaft hat, entgeht jedoch trotzdem nicht der Subjektivität, die in größerem oder kleinerem Grad jeden Erforscher von Gesellschafterscheinungen begleitet. Außerdem besteht die Gefahr, daß ein solcher Forscher zu eifrig nach Material hascht, am Ende aber nicht recht weiß, was er damit anfangen soll. Dies ist indessen bereits eine Frage, die schon die Grenzen des gesetzten Problems überschreitet.